

Никола Кесаровски
Абсолютната хармония

На Иван Даскалов

Объркани сънища се кръстосаха и сменяха в безкрайно проточилата се нощ, ужас и умора сковаваха нозете ѝ като плъзнали коренища и когато не можеше повече да бяга от неведомото, вкопчило в кръста ѝ ръце със стоманени пръсти, тя се вдигаше на един метър над земята и литваше. И пак, и пак...

Събуди я собственият ѝ вик. Дълго се вслушва в някакво вътрешно ехо, което, глъхнейки, обхождаше мъгълните контури на до преди миг владеещия я абсурден свят. Трудно ѝ беше да повярва в реалността на слънчевата априлска утрин. Отметна завивката. Усуканата около кръста нощница я задушаваше. Яркия, трептящ от свежест въздух я заслепи. Сякаш е слязъл от платно на импресионист, помисли тя примижала.

Стана. Свари кафе, напълни дулитровия термос. Гонгът на часовника я стресна. Шест. Сигурно е станал вече. Ако изобщо е лягал, разбира се.

Каква пролет!... Омайва те, през очи, ноздри и пори те обладава, ти не можеш да ѝ устоиш – забелязваш я едва тогава, когато вече те е превзела до последното кътче на мислите ти, когато е филтрирала целия твой дух и от тебе е останало само едно антисептично чудо от чистота и бъдеще! И ти говори пролетта, с езика на миризми и светлинни трептения, не само на ума, а и на тялото ти внушава, че всичко е умно и красиво, че всичко е необходимо, че и най-излишното на пръв поглед осъществява някаква си там незнайна връзка, без която целият този пролетен свят би се сгромолясал. Нощните ѝ кошмари, дори и те имаха своето място!

Нима всичко наоколо щеше да бъде така красиво, ако неволното съпоставяне с тях не размахваше сега възторжената си четка? А какво ли е да си художник сред тази звънтяща и жужаща пролет, която неистово се е засипала от всички страни?...

Но ето че Симеон вече дни наред не бе излизал от ателието...

Емилия умислено се изкачваше към таванския етаж. Ярки слънчеви петна раздвижваха мозайката на стълбището, в отсечения ритъм на нейните стъпки пролазваха по гърба ѝ и пак се отпускаха върху мозайката, за да се повтарят и повтарят замислените движения на листата отвъд прозореца.

Остави термоса на перваза и отключи ателието. Ослуша се. Тишина. Уловила се беше напоследък, че идва със страх. Съседката ѝ позвъни миналата седмица – мирис на изгоряло идел откъм ателието. Качи се тогава Емилия горе, кафеварката бълваше пушек и пара, остър мирис на овъглено кафе правеше въздуха труден за дишане, но всичко това не

стигаше сякаш до Симеон, барикадиран в облаци от мисли. Седеше във фотьойла, заковал поглед в платното пред себе си... Тя почисти тогава, проветри и слезе долу. По нищо не пролича той да я е забелязал...

Взе термоса, поотвори с лакет вратата и гъвкаво се плъзна край нея.

След минута отвътре се чу вик – приглушен, сподавен, – вик на упалашена изненада, с длан на устата. После отново, но вече ужасен вик на ужасен човек!

С очи, каквито никога не е имало на красивото ѝ младо лице, Емилия несръчно затупурка надолу. Влетя в апартамента, вратите зееха отворени след нея. Телефонът едва побираше смисъла на тревогата ѝ:

– Ало, ало! Бърза помощ! С мъжа ми става нещо ужасно!!! Бързо! Адресът ли?...

С отмаляващ глас продиктува адреса. Хапеше пръсти и плачеше. Нямахше сили да седне...

Екипът на „Бърза помощ“ пристигна след по-малко от десет минути. Симеон Гетов седеше в един от луксозните кожени фотьойли в същото положение и в същото състояние, както го беше заварила жена му – абсолютно неподвижен. Съвършено вцепенен. Само очите му се движеха трескаво. Всички мускули бяха напрегнати до крайност. Тялото му – наведено напред, странно устремено и сковано в недостижимостта на един вечен миг поза! Беше като излято от метал. И с милиметър не можеше да се промени положението на ръка, крак или на пръст дори! Едно вкоравило се до твърдостта на бронзова скулптура човешко тяло, само очите на което по много странен налудничав начин се въртяха трескаво и все по-бързо. Концентрирали в себе си неопишуемо напрежение, те като че ли всеки следващ миг щяха да изскочат от орбитите си и побеснели да полетят нанякъде...

След по-малко от час Симеон Гетов умря. Тялото му веднага се отпусна.

Докато лекарите се суетяха около умиращия, оперативните работници, извикани междувременно, огледаха ателието. Ателие като ателие, нищо особено – обширно, удобно и много добре обзаведено...

Обстоятелствата около смъртта на Симеон Гетов извънредно заинтеригуваха специалистите по съдебна медицина в София. Консултациите със съответни институти също не доведоха до окончателно обяснение на случая. Във всяка версия, във всяко тълкуване оставаше и нещо непонятно.

Докато три месеца и нещо по-късно една втора – и не по-малко странна! – смърт, тази на Огнян Кюмюрджиев, дооформи и затвърди

предположението за ново и загадъчно явление.

Жарък юлски вторник. Трима млади мъже – брадати, навярно художници – изкачваха стълбището към същото онова ателие, в което смъртта беше намерила Гетов. Единият – риж, с увиснало на ухото кепе – разказваше нещо весело, увлечено имитираше някого. Другите двама оживено го допълваха. Спираха, за да се посмеят, тупаха се по раменете. Отвориха тежката дървена врата с изрязано елипсовидно слънце на нея и влязоха вкупом, без да прекъсват разговора си. Миг след това, с неподозирана за достолепието ѝ пъргавина вратата отскочи с трясък. Рижият, блед и уплашен, със скокове се устреми надолу, кепето му се затъркаля след него. Мълчаливо споглеждайки се, другите двама се измъкнаха от ателието и останаха на площадката, но по-далеч от отворената врата. Рижият спря пред апартамента на Гетови и продължително зазвъни. Отвори Емилия.

– Здравей! Какво си... – започна тя.

Онзи обаче не я и чу. Остро се шмугна край нея, устремен към телефона. Извика „Бърза помощ“.

Веднага след това позвъни и в милицията. Настоятелно помоли за следовател и за възможно най-добрия специалист по съдебна медицина! После седна на първата му попаднала плоскост и дълго не отговори на ужасената Емилия...

Когато на другия ден и аз бях включен в разследването, Огнян Кюмюрджиев беше вече мъртъв. Смъртта настъпила по начин, идентичен с този при Гетов...

И така, аз се включих в следствието в същност с тримесечно закъснение. Три месеца закъснение при разследването на смъртен случай, при това по документи, съставени от съвсем непознати за теб колеги, е все едно за характера на хора от преди три хиляди години да съдиш по останките на техния дом, изваден от триметрова дълбочина, и то с непрепоръчителната нежност на булдозерна кофа. О, никого не обиждам с тези думи, не! Колегите много добре са си свършили работата, подчертавам това! Въпросът е, че по-късно следствието кривна в свършено неочаквана посока, за която те не са имали и най-малкото основание да предполагат – твърде различно и ново се оказа случилото се. В същото време съзнавам, че, за да успее да доловя въпросното екстравагантно кривване, ми помогна до голяма степен именно това инак досадно тримесечно закъснение – то щедро се компенсираше от избистреността на нещата, която само Негово величество Времето може да постигне с невидимата си ласка. С какво разполагах?

Разполагах с документите от разследванията на двата смъртни случая. И с няколко дебели папки от великолепно научно следствие, проведено след втория смъртен случай – на Огнян Кюмюрджиев. Както е известно, Гетов и Кюмюрджиев са били художници, забележителни и много популярни млади художници, с безспорно и предричано от всички блестящо бъдеще. Разговарях с десетки лица, имали предимно творчески контакти с тях. Натъкнах се на множество факти, повече или по-малко любопитни, но които отказаха да заговорят ясно и еднозначно отблясъци на какво в същност са... „Глунав като факт!“, обичал да казва Балзак. И имал право! Знае се обаче, че същият този факт може да стане и много-много умен, точен и приказлив, стига да успееш – случайно или не – да го осветиш от една определена гледна точка! Тогава и той заприличва на онези пъпки в научно-популярните филми (снимани през интервали от време), които екзалтирано разтварят листче след листче, докато накрая скритото в тях цвете грейне в цялата си яснота и определеност!

Тази именно гледна точка и трябваше да открия. Насърчително все пак – просто една конкретна гледна точка да намериш, вместо да търсиш обяснението на загадката в двата мистериозни смъртни случая. Защото, отдавна съм убеден в това, картината на всяко престъпление е досущ холографска плака и образът, който ще извлечеш от нея, зависи единствено от ъгъла на осветяване... При хиляда промени на този ъгъл ще видиш хиляда, с еднакви герои и ситуации, но все пак свършено различни драми. Като само една от тях ще бъде истинската.

Кое беше ясно отнапред? – Науката не познава заболяване със същите симптоми. Отравянето от някои редки видове тропически змии го наподобява, но само бегло. В агонията на Гетов липсват например характерните конвулсии, макар при Кюмюрджиев да ги е имало до известна степен. Специалистите просто не знаели какво да мислят. Появила се хипотеза, че в стремежа си да получи оригинални „екзотични“ смески от бои (каквата склонност и амбиция е имал, а и не само той – историята на живописиста сочи редица подобни примери!), Гетов случайно е изфабрикувал неизвестна нова отрова и е пострадал поради невнимателното боравене с нея. Но тази хипотеза бързо била отхвърлена. Защото през последните дни дейността на Гетов се е изразявала предимно в размисъл, което личи и от неговия дневник. Този дневник се оказа от голяма полза и аз ще се спра на него по-късно.

Хипотезата за убийство също не издържала дълго.

Да не забравя. През целия си трийсет и четири годишен живот

Гетов не е боледувал нито веднъж, освен дежурните детски заболявания, хреми и... махмурлук.

Да, махмурлук! И то по-често, отколкото и самият той би желал. Особено напоследък. Факт, който също не е за пренебрегване..

И още един озадачаващ детайл – след смъртта процесите в трупа протекли извънредно ускорено! Но ето че тази сама по себе си странна и полезна подробност (която маркира и изходна точка за проучване!) се трансформира в твърде досадно обстоятелство – Гетов бил погребан преди обичайния срок. Недопустима небрежност от страна на следствието! От ретроспективна гледна точка, разбира се.

Обследването при смъртта на Кюмюрджиев беше направено на ниво, но за жалост ниво, подходящо за обичайните, за... нормалните поводи за разследване. Докато случаят, както се оказа, не беше от тях, не беше „нормален“. Ето защо за хода на работата ми помогнаха в същност някои случайно попаднали в документите факти, докато онези, съставлящи ядрото на един добре изпипан оглед и добре проведено първоначално разследване не само че не ми помогнаха, но ме и подведоха на първо време. Вярно, след смъртта на Кюмюрджиев вече се процедираше както подобава, но резултатите, до които се стигна, са резултати само от един добре изучен случай! Наистина, и два случая са малко за обобщения, но един е още по-малко, нали?

Преди всичко преседях дълги и изнурителни часове в злополучното ателие. Действително – ателие като ателие, обширно, удобно и много добре обзаведено. Но, имаше все пак нещо любопитно там. Гетов е работел на три платна едновременно. На различно разстояние пред всяко от тях стояли луксозни кожени кресла. Още четири такива бяха скупчени в далечния край под еркерния прозорец. Гетов винаги работел върху няколко платна едновременно и пред всяко едно от тях, докато е още недокоснато, неотменно се появявал фотьойл, който никой нямал право да мести! Тази чудатост не ми направи впечатление в началото. Байрон например, знае се, лично и най-ревностно е проверявал дали случайно няма сол, най-обикновена готварска сол около него докато работи – пречела му! Макар че каква връзка между поезия и... готварска сол?! Чудатост! И за какви ли не още чудатости бях слушал. Защо и Гетов да си няма?... И все пак някаква червена светлинка попремигна в съзнанието ми, когато разбрах, че Гетов саморъчно е демонтирал колелцата на скъпите фотьойли – за да не могат да се местят. Само дете не ги е завинтвал в пода! Е, това вече не можеше да не означава нещо, нали? Но какво? Озадачено попремигна светлинката в съзнанието ми, не можа да

освети отговора и се превключи на по-слаб, едва-едва мъждукащ режим, в очакване на по-благоприятни времена... Тези по-благоприятни времена, естествено, нямаше да долетят самички на рамото ми, водени от хуманната си прищявка да помогнат на моя милост – изпадналия и в шах, и в цайтнот следовател. Самият аз трябваше да си ги доведа или поне да ги предизвикам. Заклучих се в кабинета си, пузнах щорите и се зарових в папките...

Първият и най-шокиращ факт беше, че сцена и на двете трагедии е едно и също място – все това ателие на Гетов, обширно, удобно, много добре обзаведено и... и сякаш за баланс на плюсовете му (много хубаво не е на хубаво, казват) – място на две еднакви и еднакво необясними умирания... Неизброими проблясъци на пътечки към истината предвкусва всеки следовател, който има шанса още в началото да попадне на подобно получудо! И с какво само задъхано любопитство пристъпва към него!...

Само че в този случай обяснението на получудото започна травиално. Досадно травиално¹, до скука. Започна с триъгълник – от онези, дето ги има под път и над път, и то толкова, че светът успешно би могъл да се разглежда и като кубистична рисунка от оплетени триъгълници.

Ето.

Някога Гетов и Кюмюрджиев били близки приятели. Приятелството секнало след като Гетов запознал Кюмюрджиев с приятелката си – Емилия – и... любовната връзка между Емилия и Кюмюрджиев започнала веднага! Тя продължила и след скорошния брак между същата тази Емилия и Гетов. Нещо необяснимо в същност! Защо Емилия се омъжва за Гетов, след като съвсем определено предпочита Кюмюрджиев? А Гетов? Той също се съгласява да се ожени за Емилия, въпреки че много добре му е известна сериозността на все още продължаващата връзка с бившия му приятел. Защо? Един чудат, един твърде неестествен триъгълник!

Долавях все пак, че в този триъгълник, съвсем като в геометрията на Риман, не един, а два от ъглите са тъпи. Двата мъжки ъгъла, разбира се! Не знам дали с това предположение не напипвам обща закономерност в тресавището на любовната геометрия? Може би! Хм, любовната геометрия като житейски модел на римановата геометрия – и добре звучи, и правдоподобно... Не разбирам много от неевклидови геометрии и затова, още преди да се запозная с всички материали по делото, с

---

1. Така е и на хартията. Б. на Виктор от bezmonitor.com

двойно любопитство се насочих към пряка среща с острия ъгъл в случая – Емилия Гетова.

Тропически растения, живопис по всички стени, миниатюри, стълпотворение от дребна пластика, по особен начин пропускащи светлината леки пердета... Една своеобразна – и приглушена някак, и релефно оформена в същото време, запомняща се като цяло, без детайлите, атмосфера в обширния Г-образен хол.

Емилия Гетова, потънала дълбоко в себе си, потънала дълбоко и в лимоненожълтия фотьойл, някак издалеч слушаше притеснените ми думи. Унесено завъртваше кафяната чашка от китайски порцелан. Моята стоеше недокосната все още точно върху брадичката на Линкълн от огромната столарова банкнота – салфетка за модерното напоследък сервиране. И не че ми е чак толкова слаб ангелът, но не можех, а не се и опитвах да откъсна поглед от Емилия. Защото тя се оказа наистина забележителна жена! Забележителна и извън ролята си на жена-вамп, която ме беше довела при нея. Линкълн от салфетката ме фиксираше с упрек: „Ето че, казваше, ти така и не намери подходящо начало за този труден разговор. А другите умеят! Марк Твен помниш ли?...“. Как да не помнех! Първата си лекция започнал с думите: „Юлий Цезар е мъртъв. Абрахам Линкълн е мъртъв, а и аз не съм съвсем здрав напоследък...“ И публиката, разбира се, с отворено сърце се включила в лекцията му след такова начало... Бих искал да го видя сега и тук, на моето място, и да чуя какво адекватно начало би открил! Аз не можех. Усещах про шумяването на секундите; неподвижността на Емилия бе като мек и подканящ укор. Гледах я и се опитвах да говоря сравнително подредено.

– ...Простете ми за дългите и, боя се, малко несвързани извинения и оправдания – говорех. – Съзнавам колко ви е тежко и колко неуместна е сякаш молбата ми за днешната среща. Но, вярвам, разбирате също, че тази неуместност е колкото неуместна, толкова и неизбежна, че навременността на разговора ни от гледна точка на търсенето на истината е по-важна от ненавременността му по отношение на вашите чувства и вашата болка... Поставям се изцяло на ваше място и ви разбирам. Но случилото се е толкова странно и необяснимо, че за мен всеки час е от значение! Не бива да допуснем някой дребен, но важен детайл да се замъгли, да се видоизмени или дори изгуби под патината на времето. Защото всяка секунда чука по контурите на случилото се и то се променя час след час и в моите, и във вашите очи... Вие не бързайте. Не се притеснявайте. Просто ми разкажете. Разкажете така, както сте виждала и преживявала нещата...

И така нататък. Много думи издумах. Стремях се да са топли и човешки, но някои се оказаха неуместни и приповдигнати. Това ме смущаваше още повече, неведнъж потърсих помощ в очите ѝ. А тя въртеше своята изящна чашка с недокоснато кафе, без да откъсва поглед от него. Дългите ѝ пръсти не трепваха. Силна жена. Това веднага пролича и от думите ѝ, и от тона, с който ги произнасяше, не, с който ги извайваше!

– Разбирам... Интересуват ви сложните ми връзки с тези двама мъже, със Симеон и Огнян.. Със Симеон Гетов и Огнян Кюмюрджиев, които... вече ги няма... Разбирам. И ще се опитам да ги изясня и на вас, и на себе си...

Със Симеон се познавахме отдавна. Бях ученичка. За мен той беше първият мъж. И единственият... в известен смисъл. Той ми даде да разбера, че на този свят има и мъже, че те са нещо много-много, неизразимо голямо, да разбера, че за жената истинският свят съществува дотолкова, доколкото тя има до себе си истински мъж!... Симеон, знаете, още с първите си работи спечели спонтанно и всеобщо одобрение. Това не се случва често, ревниви са жреците на изкуството. Но при него беше точно така. Още с първите си платна той доказа, че изкуството на живописеца му е вродено, че е художник по призвание, майстор... „Майсторлък“, Това беше негова си дума и винаги заменяше с нея думата „изкуство“. Казваше, че в „изкуство“ има повече чувство, докато в „майсторлък“ – повече мисъл. Той отричаше и беше против намесата на неовладяното чувство в изкуството. А под овладяно чувство разбираше дотолкова и така смляно през механизмите на мисленето чувство, че от него да остане само мисъл... – Емилия бавно запали цигара. Пръстите ѝ не трепваха – Не знам дали ме разбирате, дали се изразявам добре... Той умееше да говори. Умееше да изрази неща, за които аз трудно намирам думи. То беше и част от дарбата му. И знаете ли? Казах му веднъж това. Изразих възторга си от умението му да намира думите. А той ми се изсмя: „Глупости! – рече. – Думите! Какво са думите? Нищо и половина! Бои са думите. И от бои са по-лоши даже. А боите се продават с пари. Което можеш да купиш с пари, то е нищо!... И не в думите и боите е работата, а в съчетанието им, в съчетанието на думи с думи, на бои с бои... Какво е Джокондата? А? Какво е Джокондата? – Симеон нервно се разхождаше, горе бяхме тогава, в ателието. Тъкмо се бях прибрала от Огнян, рано сутринта... Занесох кафе, уморена бях и по някакъв случаен повод подхвърлих репликата си, а той се зае да ѝ отговаря надълго. Мисля, че с този порой от думи не само ми отговаряше, но и засипваше все още неугасналото си чувство към мен... Към... тялото ми, искам да

кажа, защото при нас това бяха различни неща!... Той знаеше къде бях прекарала нощта, а знаеше, защото сам бе настоявал за това. Да, сам! Много се тревожех за него – не търсеше връзка с мен, нито с други жени. Работеше, прекаляваше с работата, и пиеше, без да прекалява, той винаги си е пиел... – А? Какво е Джокондата?! – няколко пъти повтори тогава все този риторичен въпрос. – Джокондата, това е еди-колко си грама бои! Толкоз! Изчислили са го даже точно колко. И еди-колко си грама липово дърво. Материали за пет, десет или сто лева.

Плюс мъ-ъ-ъничката подробност – да избереш една от многото възможности за съчетаване на тези материали...“

Когато говореше, той се самохипнотизираще! Не гледаше никъде, не виждаше нищо. Само се движеше, движеше...

Процавайте, аз едва ли ще ви бъде полезна, разбрахте ли нещо досега? Така е объркано всичко, така е объркано...

Симеон беше гений. Критиците го наричаха рядък талант, но той наистина беше гений! Аз бях свършено наясно по този въпрос още от времето, когато сам той се смяташе за среден художник. И много добре разбирах това, макар че не винаги разбирах самия него. Ето, аз седя тихо в някое от креслата, без да виждам платното – той не обичаше да занчат зад гърба му като работи, – и го гледах. Хубаво и интересно беше да го наблюдаваш. Работеше бавно. Дълго седи пред платното, гледа го неподвижен и с шокиращо спокойна ръка, мудна дори, макар че съвсем не е тази думата, приготвяше четката и докосваше картината точно там, където трябва и точно така, както трябва. Не се налагаше да поправя... Преди да започне нова работа, не я износваше докрай, не я задържаше в ума си да отлежава, докато я види цялата, както мнозина свидетелствуват, включително и от тези, които сочеше за свои учители. Нито пък обратното – да застане пред платното, докато зреещата творба е все още само идея, чувство и усещане, – макар че именно този подход по прилягаше на неговата нагласа и той съзнателно и упорито му се съпротивляваше. Като момент за начало на работа по нова картина Симеон си беше фиксирал една междинна точка между тези две крайности и неведнъж с някакво впечатляващо опиянение е обяснявал що за точка е тя и как се проявява; независимо дали биваха съгласни с него или не, колегите му намираха за интересен този подход, въпреки че никой от тях, по собствените им признания, не е изживявал подобно нещо... Симеон говореше за някаква мъгла между себе си и платното на етапа на идеята и чувството. Звуци и настроение се сипели през нея, ясни и чисти, от материални по-материални, но отзад там нейде, невидими. Звънтящият

лай на куче, шумът на неговите стъпки, полъхът на бръзгачата му опашка – обграден си от всичко това, част от него си, напрягаш очи да понижеш мъглата... Докато в един момент тя започне сама да изтънява, после някакво вълмо изведнъж се отмести и ти мернеш ясен детайл от този отвъден и самостоятелен свят... Ето това бил мигът! Мярнатиет детайл се проектира върху платното пред теб и ти го нанасяш. С това си осигуряваш пролука, постоянен тунел... Нататък било лесно. По ръбовете на пролуката мъглата постепенно започва да се стопява във всички посоки, а картината бавно и властно се разстила, докато запълни рамката... Да, за рамката! Тя беше за него една самостоятелна тема, отделен и важен етап! Често се е ядосвал, че рамката се оказва със сантиметър или два несъответстваща на необходимото. Точно така, на необходимото, казваше! Това наистина ме е удивлявало, не съм го разбирала. Ето, той предварително изчисляваше размера и пропорцията дължина към ширина на всяка рамка според бъдещото ѝ съдържание! Но понякога рамката се оказваше по-голяма или по-малка и това, което най-много ме е учудвало, е, че грешката с тези няколко сантиметра винаги биваше едновременно и вертикална, и хоризонтална! По неговите думи, разбира се. Грешката, обясняваше той, иде оттам, че, когато онова първо петънце от картината се проектирало през пролуката на мъглата, той е бил на една крачка по-близо до платното, или на крачка по-далеч, отколкото е трябвало... Странно и някак пресилено ми изглеждаше всичко това, но пък и виждах, че за самия него то си е съвсем реален проблем, съвсем реален обект от неговата работа – както цвета, рисунъка или композицията например... Казах преди малко „изчисляваше“. Той изчисляваше, да, изчисляваше чувството, което исканата мазка в съчетание с обкръжението си ще предизвика в зрителя, сам наричаше изчисляване всичко това, макар че как го правеше и какво в същност правеше, не знам... Дълго седи, гледа, „изчислява“ – не пушеше, когато работи, – пък вземе четката и разположи изчисленото... Видя ме веднъж, че стоя тук, и каза с онзи негов тъй познат ми глух глас, с който се връщаше от „отвъдното“: „Знаеш ли колко е бил прав Сикейрос да обича най-много наситеночервеното и черното...“. Не можах да му задам „защо“-то си тогава, той веднага продължи да работи. Имаше предвид нещо, не го каза току-така, личеше си... Не знам дали ме разбирате правилно, можех да го гледам като работи, без да усещам хода на времето. Не му пречех с това, не ми е казал...

Казвал ми е другото, че без мен, без мен в много особенения смисъл, който и двамата съзнавахме, той не би могъл да работи. „Уморена си

днес, изнервя те тази твоя работа на учена жена. Излез да се разведриш. Направи преди това по едно кафе.“ Не мога да ви обясня какво е чувствувал при тези си думи, опитвала съм се да го облека в мисъл, но не мога, макар че в същност всичко ми е свършено ясно! Защото с тези си думи той ме прашаше при Огнян! Да, повярвайте ми! Там! И аз отивах! Не можех иначе. Разбирате ли? В това е част от особения смисъл на онова негово „без теб не бих могъл да направя нито черта! Ти си моя прожектор в отвъдното, откъдето идват виденията ми, картините ми. И ми светиш по-ясно, когато се чувствуваш добре. Иди да се поразтъпчеш...“

И аз отивах при Огнян. Иначе не можеше. Иначе наистина не можеше. Ако само се поразтъпчех и се върнех след час-два, той разбираше! И ми е правил скандали. „Моралистка! – крещял ми е. – Девственица! Погледни се!“ Беше дори по-мъжествен от Огнян. Но през последните години посягаше към мен само когато се напиеше...

Обичах ги и двамата. И Симеон, и Огнян. По два съвсем различни начина ги обичах, както и те самите бяха съвсем различни. Мисля, че животът със Симеон щеше да ми бъде достатъчен. Но сам той, подсъзнателно може би, искаше това, което беше... Защо? Не знам... Или може би с такава мисъл се оневинявам пред себе си...

Не ви ли омръзнах? Цяла вечност бих могла да говоря така, да разчепквам тези три живота – три живота, от чието съчетание се получава нещо ужасно...

И ако трябва все пак с едно изречение да озаглавя това съчетание, тази объркана картина от три живота, изречението е: „На Симеон давах всичко, от Огнян получавах всичко...“.

Може би ще ме запитате как съм могла да живея така?

Вижте, аз съм биохимичка...

Стоп!

Тя е биохимичка!

Биохимичка!

Тази дума отекна като изстрел сред хребетите на мозъчните ми гънки и една лавина от мисли се затъркала надолу сред облаци изкрящо² задоволство.

Тя е биохимичка и й е било трудно да живее такъв живот!

Не, не се връщах към хипотезата за предумишлено убийство при онези възможности, които има една биохимичка с ежедневие сред какви

---

2. Така е и на хартията... Б. на Виктор

ли не фини химични съединения и отрови! Не! Друга мисъл ме обсеби при последните й думи. Мисълта за подсъзнателно убийство!

Спомних си за убийства и престъпления в по-старата криминална литература, извършвани в състояние на хипноза – деяния, за които пресътникът не си спомня нищо. И изведнъж в мисълта ми по нов начин се съчетаха две, как да ги нарека, две информации, два факта.

Първо. Възможността с химиотерапия да се изключи осъзнаването на това, което вършиш през определен период от време – без самият този период от време да се губи в спомена ти (а да остава маркиран само от чисто външната страна на извършените от теб действия).

Второ. Възможността съответните препарати да се погълнат в тежки, афектни за съзнанието минути, когато автоматизираните действия и подсъзнанието го дублират – каквито минути, това поне беше сигурно, Емилия Гетова е имала в изобилие...

Да, чувствувах, че съчетанието на тези две информации си струва да се огледа търпеливо и внимателно, под лупа! Но как трябваше да стои това и въобще какво да предприема по-нататък?

Трябва добре да смеля всичко онова, което знам за случая. Да го подреда. После да го препоредя от гледна точка на идеята за подсъзнателното убийство. Да видя добре какво ще се случи след това препореджане. И тогава... тогава вече трябва да се очертае и онова, дето следва да го извърша, за да вървя напред, а не просто да се лутам из загадката или пък да изпадна в ролята на онзи, дето в объркаността си хукнал едновременно във всички посоки...

И така:

Какво има за подреджане и препореджане?

Има два необичайни (за да не кажа загадъчни, макар че тази дума по приляга!) смъртни случая.

И двамата умрели са художници, и то (общопризнато!) много талантиливи.

И двамата умират по един и същ начин.

И на едно и също място!

Още:

Много здраво и по най-тесен начин и двамата са били свързани с една и съща жена.

Тази жена е биохимичка. Също много талантилива!...

Добра задача! Къде е твоят приятел, о, доктор Уотсън?

...Реших, че преди да започна препореджането, трябва да видя поотблизо Емилия Гетова. То, след всичко случило се, пази, боже, от

близост с тази жена, но аз възнамерявах да я видя не като Емилия и не като жена, а като биохимичка, доколкото могат да се отделят тези съвсем различни неща.

Заместник-директорът на института, в който работеше Емилия Гетова, се оказа мой стар и близък приятел от студентските години. Разтопи се, когато взе да говори за Емилия:

– Представи си – каза, – Амстердам, международен симпозиум по биохимия и нашата Емилия Гетова след доклада си – център на внимание във фойетата. Делегатите веднага бяха доловили, че макар докладът ѝ да не съдържа решение на старата загадка за двигателя на предбиологичната химическа еволюция тя предлагаше остроумно конструирана опорна точка (за решаването ѝ! Представяш ли си! Феноменално! Плюс това Емилия беше най-красивата жена на симпозиума. И най-младата, ако не се броят журналистките. От всички страни чуваш:

– Мисис Гетова...

– Другарко Гетова... – Мадам Гетова...

Изобщо, да можеше, на ръце щяха да я понесат. И да ти кажа, атмосферата около нея си е все такава.

– Хм, съвсем като при нашата Теменужка! – рекох. – Помниш ли я? От Русе!

– О, да! Разбира се! Почти като при нея! Само че сега не съм влюбен...

Хубаво се посмяхме. Имахме си общи спомени.

Не съм ходил в Амстердам, затова преместих симпозиума във Варна през август и си запредставях Емилия във фойетата, в ресторанта, в бара, на плажа... Проследих школуването ѝ плаване далеч отвъд шамандурите, неуморимостта ѝ в танците – почиваше само когато почиваше оркестърът, до четири часа си я представях в бара сред много чаши и биохимични разговори на няколко езика... И склонността ми да я гледам като жена на Гетов се поразклати. Въпреки известността му, явно е имало среди, където не тя е била жената на Гетов, а Гетов е бил мъжът на Гетова...

Разговарях с много нейни колеги. Мнението им беше единодушно: Емилия Гетова е забележително свеж и нестандартен ум! Не е направила много досега, но то е обяснимо, защото е съвсем млада, сега започва и многото е още пред нея. Това в общи линии ми говориха всички. И колежките ѝ даже, с една наистина изумителна благосклонност!...

Хубаво, но всичко това не ми вършеше работа! Друго очаквах да чуя аз! Друго, макар и да не знаех какво точно, но мигновено бих го

разпознал. Подпитвах, умишлено насочвах или отклонявах разговорите, но все не идеше и не идеше това друго, докато изведнъж една много възрастна биохимичка, по телефона чак от Лондон го назова! (Бях ѝ казал че съм научен журналист и пиша книга с очерци за талантиливи млади български учени.)

– ...Но знаете ли – каза по едно време тя, след като свърши с похвалите, – страхувам се, че мисис Гетова се пилее неразумно, че, разчитайки на младостта и несъмнената си дарба, твърде често сменя темите, върху които работи! Това си има и хубавата страна, разбира се, но все пак... При последната ни среща например на прощалния коктейл до късно през нощта тя ми говори за възможността чрез синтез на методи от биохимията, молекулярната биология и психофизиологията да се направи модел на сугестивните явления! Една забележителна, интересна и перспективна идея наистина! И не само това! В този модел, според мисис Гетова, може да се разграничат – и генетически, и структурално – хипнозата от самохипнозата, въпреки функционалната им симбиоза...

Самохипноза!

Най-после. Ето това беше, което, без да го зная точно, толкова очаквах да чуя!

Зарадвах се безмерно! Получих потвърждение за правилността на посоката, която бях поел. Човек, като търси, намира – казах си удовлетворен. И понеже чувствувах, че задоволството ми е твърде голямо, веднага се заех да го поохладя, допълвайки, че когато човек много силно иска да намери нещо, той все ще се изхитри да го намери. дори и да го няма...

Но фактът си беше факт! Самохипноза! Емилия Гетова се интересуваше от самохипноза!

Веднага се срещнах с нея и след къс, целенасочен разговор – вече знаех какво искам! – стана ясно, че тя многократно се е опитвала да работи в състояние на самохипноза върху някои особено трудни проблеми и има интересни наблюдения над този начин на работа, които скоро ще публикува...

Сега вече наистина можех да преподредя нещата. И вероятно да получа тяхното истинско разположение!

Първо. Обстоятелствата, в най-общия смисъл на думата, разбира се, защото много често самите ние ги насилваме до немай-къде и след получената деформация продължаваме да ги наричаме обстоятелства! – обстоятелствата, казвам, поставили Емилия Гетова в сложни взаимоотношения с Гетов и Кюмюрджиев.

Второ. Тя едва ли е могла дори шо-годе поносимо да живее при създаването се положение, колкото и да се е опитвала да го приеме. Вярно, с диктатурата на ума си е успявала задоволително да обработи хода и статуквото на събитията, докато ги „очовечи“ дотолкова, че да станат възможни и допустими за интелекта ѝ. Но човекът не е само интелект, а и чувство! Какво е направила тя на нивото на чувствата си? И удало ли ѝ се е въобще да модифицира картината във вид, поносим за чувствата? Едва ли! Колкото и да доминира интелектът у нея, не е само той! И няма съмнение в това, защото аз видях тази жена и защото разговарях с нея!

С една дума, Емилия Гетова е успяла да накара съзнанието си да приеме ненормалния ход на личния ѝ живот, но не и подсъзнанието си! И то, зад гърба ѝ, фигуративно казано, е продължило да търси изход. И го е намерило.

Това е третото. Подсъзнанието намира изход! В едно от състоянията на самохипноза то надделява и тя сомнамбулно, със съвсем автоматизирани и ръководени само от подсъзнанието действия, взема от лабораторията си различни силно отровни химикали. В подобно състояние е и когато ги пуска в кафето на мъжа си. Необичайното съчетание на тези химикали е причина за необичайните ефекти, съпътствували смъртта.

По-нататък.

След смъртта на Симеон Гетов, Кюмюрджиев, който не разполага с удобно ателие, се премества да работи в освободеното вече ателие на Гетов. След седмица отношенията на Емилия и Кюмюрджиев се възстановяват. Подсъзнанието обаче не е изпълнило докрай задачата си! Сега то е стимулирано и от силното чувство за вина, което самата Емилия може и да не е съзнавала, но е таяла в себе си. И идва денят, когато и Кюмюрджиев е отровен по същия – подсъзнателен – начин... Кръгът се затваря.

Както виждате, хипотезата ми беше готова. Тя се подкрепяше и от редица още факти, които тук не изнасям, но те са в документите по следствието и при нужда могат да бъдат на разположение. Бях готов вече да докладвам заключението си, плюс предложението Емилия Гетова да се разпита в състояние на хипноза.. Казвам „беше“ и „бях“, защото, докато подреждах папките и хвърлях последен поглед върху някои от документите, Емилия Гетова ми донесе една тетрадка.

На корицата ѝ под „ДНЕВНИК“ педантична ръка беше изписала някакъв многословен евфемизъм на „пиянски бръщолевения“. И тези наистина правени все в пияно състояние, или поне близко до такова, бележки на Гетов взеха, че извъртяха нещата на сто и осемдесет градуса!

Ще си позволя да цитирам някои мисли от този дневник, на първата страница на който ръката на самия Гетов е отбелязала изрично:

„НЕ ПОДЛЕЖИ НА ПУБЛИКУВАНЕ! НЕ ПОДЛЕЖИ НА ЧЕТЕНЕ! ПОДЛЕЖИ НА ИЗГАРЯНЕ!“

За цитиране не става дума и аз ще си го позволя. Прощавайте за черния хумор.

Стильт на Гетов, както ще се убедите, е особен – импулсивен и не подреден. Разбира се, това са си просто негови бележки, той ги е навърлял, освобождавал се е от тях, когато го е овладявала силна мисъл или чувство; на места се долавя и допингът на алкохола. По всичко личи, че той не е гледал на тях като на произведение, което някога ще може да се публикува.

Из дневника на Симеон Гетов

Остана ли нещо, което не съм прочел, огледал и премислил?... Натрвоих се, препълних се с литература. И запази ли се нещо наистина мое сред този океан от информация?...

Питали бяха някого как пише музиката си. Отговорил: „Спомням си всичко композирано досега, отстранявам го и каквото остане, го записвам“

Не! Не съм съгласен.

Ако ме попитат дали ми е останало нещо мое си сред този океан от информация, отговорът ми ще бъде категоричното „Да!“ Да! Остана Всичко си е мое! И е така, защото е по-прав онзи, който бе казал: „Няма нищо по-лично, по-органично от това да ползуваш другите за храна. Като трябва добре да ги смелиш. Лъвът е изграден от смляно говеждо“,

Но е лъв! А не говеждо. (Което не е трудно да се провери.)

Какво търся и как да го постигна?

И двата отговора – в мъгла!

Но: „Ако птицата знаеше точно за какво пее, защо и кое в нея пее, тя не би пяла!“ – е казано.

А тя си не знае и... пее!

„Всяка трудност е светлина. Непреодолимата трудност – слънце!“

Помагат ми тези мисли, които срещам из книгите...

„Живописиста позволява да се видят нещата такива, каквито са били веднъж, когато са били гледани с любов.“

„Човек, който никога не се е опитвал да се сравни с боговете, все още не е човек.“

„Ако вие не очаквате да откриете нещо неочаквано, няма и да го откриете...“

„Нешастни са хората, на които всичко им е ясно.“

„Всяка дарба е една задача.“

Помня стотици и хиляди такива крепки, широкоплещести мисли. И слава богу! Помагат ми да се крепя, да издържам...

Абсолютната хармония обединява в себе си всичко. Всичко! И безкрайната радост, и безкрайната печал.

Всичко!

Какво ли е да изживееш всичко това накуп?!

Прав е Чехов, сърцата се свиват пред свършената красота. А пред абсолютната?

В една изложба на „Шипка“ б видях само безсмислени (и въобще беззарядни!) еквилибристични напъни. И сред тези образци на безжизнена живопис – една единствена хубава извивка на конска шия в движение към ведро с вода!

Зашеметяващо точно уловена извивка на устремена конска шия, миг преди да спре!

Но за мой ужас (да, невероятно, но така е нарисувано!), конската муцуна спокойно си пие вода!!!

Да! Пие си! Спокойно и отдавна!

А в същност – вижда се – прелестната шия с прелестно уловеното ѝ прелестно движение е още в движение!

Още не е изтекъл мигът, в който тя спира;

И водата значи, не трябва да е разплискана от ведрото!

И муцуната, значи, не би могла все още да пие от водата!

А тя си пие!

Ужасно!!!

Какво е мислил и къде е гледал колегата?! И какъв колега ми е той? Автор!

По какви само странни пътечки вървим! И то: въпреки че всяко движение е движение към абсолютното, че всяка крачка е крачка към абсолютното, че целият този свят, че всичко в този свят е широк и гладък асфалтиран път към абсолютното. Път, по който обаче ние криволичим като по планински склон! Фактът, че сме хора – човешкото в нас! – ни пречи да се движим по осевата линия на този път. Човешкото в нас... Да, то! Защото човешките ни качества (положителните) са нашият най-голям недостатък и пречка в стремежа ни към абсолютното...

Видях първата изложба на млад художник, когото не познавам.

Нищо!

Нищо друго освен много добре намерени ракурси..

Но нима дарбата да намираш ракурси може да те направи художник?

За да видиш абсолютното, не ти е необходим специален ракурс. Него можеш да видиш от хиляди гледни точки... Като в платно на К.

Десислава...

Боянската църква...

Хиляда двеста петдесет и девета година...

Зората на българското Възраждане...

Джото, всепризнатият пръв и властен проблясък на европейското Възраждане е бил през същата тази хиляда двеста петдесет и девета година на... ядец! Не е бил роден още! На минус седем години е бил Джото, когато нашият Боянски майстор е правел чудесата си... Джото ди Бондоне, забележителният представител на Проторенесанса, който направил преврат в развитието на италианската живопис, който вмъкнал земното начало, жизнената убедителност, простотата на ситуациите, пластичната изразителност на жестовете, вътрешната изразителност на образа... е бил на минус седем години.

Но... можете да възразите, че Джото е само върхът на Проторенесанса! И дори да е бил наистина на минус седем години, когато българският Боянски майстор е изписал Десислава, имало е и други представители на същия този Проторенесанс, които са изписали велики неща, когато пък Боянският майстор е бил на минус седем години!

Да, но не е съвсем така.

Пример за това е дори Дучентото, италианският тринадесети век, турил началото на Проторенесанса; Дучентото с неговите безбройни местни художествени школи, в които се разраствали реалистичните тенденции на живописване (доколкото, разбира се, е могла да ги побере традиционната византийска и готическа иконография).

Пример за това е даже Чени ди Пено (Чимабуе, както е по-известен), върхът на Дучентото, учителят на Джото. Дори неговото изкуство се е развивало изцяло в руслото на византийската традиция... Но защо ли говоря за него?! Та той е бил на деветнадесет години, когато Боянският майстор е правел чудесата си, а чак през хиляда двеста осемдесет и пета година и по-късно е създал това, заради което все още го помним. Същото е и с Кавалини, когото, кой знае защо, поставям под Чимабуе.

Иначе Проторенесансът си е голямо нещо и аз много го уважавам, стига да не се опитват да го курдисат на онова място, на което си седи нашият Боянски майстор и неговата Десислава...

Десислава...

И севастократор Калоян, мъжът ѝ.

О, ирония! Единственото, което знаем за тях, е, че са ктитори на Боянската църква!

И образите им...

Десислава... – къс и ослепителен проблясък на абсолютното...

...Казват, че безкрайността и абсолютното са категории, съществуващи само в потенциален смисъл, тоест съществуващи само като недостижими възможности.

Не!

Десислава е конкретното абсолютно! Тя е искра от актуалното – hic et nunc, тук и сега! – абсолютно.

За безкрайността – не знам. Павката твърди, че актуалната безкрайност абдикирала от модерната математика още в началото на века и че сега там била на власт потенциалната безкрайност, коронована от успехите на конструктивизма – но твърди това с ред уговорки и скоби.

А абсолютното?

Абсолютното може да съществува в актуален смисъл. Десислава е доказателство за това.

По-точно, Десислава е началото на доказателството. Аз трябва, аз мога и ще завърша това доказателство!...

Емилия сама ми е казвала, че въпреки всичко не може да си представи мъж на този свят, който да не изглежда пигмей след сравнение с мен.

Допускам обаче, че в минути на женско малодушие или женско неравновесие тя може да ми поиска развод.

Няма да ѝ го дам.

Защото тя е права – всички са пигмей след сравнение с мен.

И няма да ѝ позволя дълги години да си бие главата с който и да е – алтернатива просто няма! – пигмей.

Много по-добре е за нея (да за нея!) да живее с мен и да сменя пигмеите.

Такава е съдбата ѝ. Такова е нещастieto ѝ – да живее в пустошта край абсолютното. Но все пак да живее! Защото след досег с абсолютното животът с пигмей е ад.

А за какво ми е нужно на мен самия всичко това?

Наясно съм. Казвал съм го и ще го кажа.

Тя, Емилия, намери мен – своето абсолютно. Аз също трябва да намеря моето! Нейното присъствие, тя,

като човек в контакт със своето абсолютно, ще ми помогне дори

само с атмосферата си.

Нейното абсолютно съм аз.

Моето абсолютно ще бъде едно платно, което ще създам.

Когато нищо не разбираш от едно нещо, всичко ти е ясно. И можеш да го погалваш само с въпросчета-перца. Истинските, дълбоките въпроси с трудни отговори идват, когато вече си разбрал почти всичко. Това почти е невероятният извор, благословеният извор на новото, на откритието!

Аз усещам струята на този извор в мен...

„Ако искаш да видиш целия свят, надникни в капка вода.“

Латинска пословица

Защо се надявам, че чрез четката ще мога да постигна абсолютно? И дали само в живописата може реално да се прояви абсолютната хармония? А в музиката? В поезията? Не знам. Нека други я търсят там. Важното за мен е, че, за да възприеме абсолютното например в музиката, слушателят трябва да слуша час или два музика и при това да е много добре школуван слушател. Докато постигнатото с четката абсолютно би било и по-„компактно“ за възприемане, и би искало по-малка предварителна подготовка. Защо по-малка ли? Защото по начало в плодовете на четката има нещо универсално, нещо прямо, директно, нещо ясно само на себе си. Ето:

„В същност рисунката на Гоя, както и гравюрите, които са нейно продължение и я обогатяват чрез импресията, с образно писмо, поставено в служба на така наречения по-късно от него «идиома универсал» – универсален език“ – пише Шабрьон във великолепната си книга за Гоя.

Образно писмо, универсален език...

Според мен най-универсалният език е мелодията – мелодията като част от музиката. Тя е в състояние да предаде ясни твърдения чрез достатъчна достъпност. Мелодията е обаче силно ограничение на музиката! Следователно предаваните чрез нея твърдения са също силно ограничени по обхват, по възможности, по дълбочина.

Докато при творенията на четката може с нужната достъпност да се предаде всичко без загуба на смисъл и дълбочина – а само така ще се стигне до абсолютното...

Сезан и неговите многобройни и продължителни сеанси! Поставял моделите си върху дървени трупчета – мръднеш и паднеш! Правел си ябълки от картон, защото дори на ябълките, истинските, не им достигало търпение – гниели!

Какво е това?

Един от пътните знаци по пътя към абсолютното? Не!

Пътят към абсолютното е скоростна магистрала! А това е една от пътеките, вливащи се и уголемяващи в магистралата...

Гетов беше пределно искрен, остър и директен в бележките си – една доста дебела тетрадка! Смятам, че те имат всички данни, за да видят бял свят и надявам се, това ще стане. Непременно ще купя екземпляр, защото, предавайки оригинала, си дадох ясна сметка, че с удоволствие бих препрочитал някои от тях.

Дълбок е бил светът, в който е живял този човек – Гетов. Даже и вън от всичко друго – с този си стремеж към абсолютното.

„...абсолютната хармония... съществува... Десислава е доказателство за това... Десислава е началото на доказателството... Аз трябва, аз мога и аз ще завърша това доказателство...“

Може би трябваше да цитирам тук само тази мисъл, защото тя е в същност фокусът, лйтмотивът на целите записки на Гетов. Позволих си да ви отегча с още няколко извадки, за да видите как, тръгвайки от възможни теми, той стига все до това **АБСОЛЮТНО**, все до **АБСОЛЮТНАТА ХАРМОНИЯ**, все до тази задача, която си е поставил и над чието решение непрекъснато е мислил. Останалата част от дневника доказва същото.

Какво ми донесе този дневник?

Накара ме да видя от съвсем нов ъгъл истинската сложност и истинската драма във вътрешния свят на Гетов. Една втора и една по-дълбока драма от тази, за която вече знаех – драмата на отношенията му с Емилия. Веднага си зададох очевидния въпрос – две драми ли са това в същност, или една, но в две действия?

Отговорът е не по-малко очевиден, поне за мен. Талантът на Гетов, какъвто той несъмнено притежавал, е изиграл роля на лемеж, който под тежестта на странния семеен живот задълбавал все по-надълбоко, прощавайте за несръчния израз, и по-надълбоко. Лемежът все повече се изострял, тежестта отгоре неспирно нараствала, дълбочината започнала да става страховита – защото нима не е страшно да установиш директен контакт с абсолютното, с неотстъпно обграждащата те като въздуха мисъл за него? И как ли е изглеждало ежедневието през очите на Гетов? Опитах се да си го представя, не мога да кажа, че успях, но позицията на самия Гетов ми ставаше все по-ясна.

С какво все пак ми помогна всичко това за разрешаването на задачата? Да, помогна ми, и то много! Още същия ден се застоях по-задълго пред едно от последните платна на Гетов, което преди това смятах (и не

само аз) дори не за недовършена творба, а само за начало на нещо...

През този следобед Емилия не се чувствуваше добре и се опитваше да заспи долу в апартамента, а аз се качих в ателието.

Тук се налага да вмъкна една досадна подробност, досадна за мен, предполагам и за читателя. Страдам от диабет. Такава една популярна и неизлечима болест. Всекидневно, сутрин и вечер, си инжектирам инсулин – това ми осигурява относителна независимост от болестта, макар че, разбира се, за излекуване не става въпрос, че неотстъпно си се водим за ръка с нея вече години наред в миролюбива, общо взето, симбиоза, изключая моментите, когато досущ като загрижена съпруга кротко, но властно ще ми направи бележка пред някоя моя простъпка.

Наистина съм принуден да вмъкна в разказа си тази подробност от личен характер, защото тя в същност ме спаси!

Да, диабетът ми ме спаси, колкото и странно да звучи това.

Ето какво се случи.

Решил бях да се вгледам много внимателно и съвсем целенасочено в платната на Гетов. Щях не просто да ги гледам и изучавам, а да търся нещо конкретно в тях. Да търся абсолютното във всевъзможните му превъплъщения. Неясно, нали? Но колкото неясно беше последното като дефиниция, толкова по-ясно ми беше какво в същност искам! Бях убеден, че дори и по отсянката му само ще го позная, него, неясното търсено, след като тъй добре знаех, че то не може да не присъства! Също като при някои от филмите на Годар: когато знаеш, че този филм е негов, когато знаеш, какво можеш да очакваш от Годар и го затърсиш съсредоточено, ти започваш да гледаш един филм безкрайно различен от онзи, който вижда седящият до теб, ако той не знае „номерата“ на Годар! Два съвсем различни филма гледате вие двамата на един и същ екран пред вас и този, който виждаш ти през очилата на информираността, е с няколко класи по-добър от другия... По такъв начин се загледах и аз в платната на Гетов през онзи следобед. Вглеждах се във всяка картина като в храст, зад който непременно има заек и когото, ако се напегна още малко, ще видя. И естествено, заекът изскочи!

Както вече казах, тази картина се смяташе за недовършена. Нещо повече – смяташе се за начало на картина. Правоъгълно бяло платно, обрामчено (отвътре на тежката дървена рамка!) с още седем рамки, нарисувани с плътно, до антрацитно черно. Макар и една в друга, тези рамки не бяха концентрични. Не бяха и с еднаква дебелина – всяка със своя постоянна, но различна от тези на другите, дебелина. Създаваха някакъв бегъл ефект а ла Ешер, но най-вътрешната рамка обрамчваше все още

по-голямата част от пространството на платното и се смяташе, че именно вътре в нея е предстояла и главната работа.

Вероятно бяха изминали десетина минути на виждане и размисъл, когато почувствах, че ме обхваща онази характерна еуфория, която е начало на хипогликемичния шок (опасно ниска захар в кръвта!) при диабетиците. Това е състояние, добре известно на всеки диабетик, инжектиращ си инсулин. Състояние, при което той незабавно трябва да се почерпи с нещо сладко. Самият аз много добре, за беда, познавам това нежелателно състояние. Случвало ми се е, и то нередко. Направих необходимото и отново застанах пред платното. След няколко минути еуфорията пак ме споходи! Това ме изненада, не беше редно, повторих дозата сладкиш. Когато, загледал в платното, еуфорията се потрети, бях вече сигурен, че това е невъзможно! Реших да поизчакам. Тя ме обля властно! И необичайно силно! Чак се изплаших! Трескаво се запътих да потрета необходимата манипулация. Преди обаче да стигна до чантата, еуфорията отслабна, после се стопи съвсем. Поокопитих се. Но бях озадачен... И тогава, слава богу, ми хрумна да проверя кръвната си захар! Разполагах с нужния реактив. След три минути имах резултат – висока кръвна захар! Значи?

Значи – това не беше начало на хипогликемия!

Това беше нещо друго!!!

Но какво?!

Не знаех. Никога не бях чувал за подобен феномен!

Замислен, неволно се приближих до картината, с поглед в нея. И отново... усетих обхващащата ме еуфория! Инстинктивно отстъпих. Отмина! Недоумявах! Повторих, вече за опит. Пространството около картината сякаш ми действуваше!...

Няколко пъти изпробвах предположението си. Никакво съмнение!

Обърнах картината към стената.

Ефектът... изчезна.

Нещо в платното ми действуваше.

Но кое?

За да разбере, трябваше да изследвам внимателно нарисуваното. А как можех да го сторя, когато ме обземаше странната еуфория, която, предположих, довеждаше до познатото от предишните два смъртни случая вцепенение, а след него и до смърт!

Решението впрочем открих лесно. Спомняте ли си онзи череп между двамата търговци в известната картина на Холбайн? Който, за да го видите, трябва да гледате картината косо! Загледах и аз косо платното

на Гетов. Ефектът беше едва забележим. После започнах да оглеждам картината на части, закривайки останалото.

Чувствах се много объркан. Търсех нещо – открих го като функция, като въздействие, но как и чрез какво бих могъл да го конкретизирам като структура?

Едно ми беше ясно засега – че никога друг път не съм бил така близо до смъртта и едновременно с това, че никога друг път не съм бил така близо до голямо откритие!...

И днес потръпвам, като си спомня за този следобед. Следобедът, когато Емилия не се чувствуваше добре и се опитваше да заспи долу в апартамента, а аз се качих в ателието и ако не страдах от диабет, щях да стана третата поредна жертва на странната картина.

Изучих подробно всички снимки, направени от следствените органи при вдигането на труповите. Разбира се, оказа се точно това, което вече знаех: и двамата – и Гетов, и Кюмюрджиев – са умрели, или по-право агонията им е започнала, когато са били vis-a-vis с тази картина.

Но какво беше това в нея, което убиваше хора?!

Експертизата показва, че в материала – дърво, платно, бои – няма нищо опасно, дори нищо необичайно: материал, с който боравят хиляди художници.

Кое убиваше тогава? Щом не е самият материал, остава... остава начинът, по който е разположен! Невъобразимо! Добре се насадих, мислех си, до хубав извод стигнах! Вземаш двацет и пет грама черна боя, правиш с нея по определен начин няколко правоъгълника (седем по четири – двацет и осем линии!) и получаваш... феноменално оръжие! Бързо, евтино и ефикасно! И... абсурдно, разбира се, смешно. Хайхо, както казваше Вонигът в една от книгите си.

Все по-ясно ми ставаше, че мъртвата точка, дето бях попаднал, е такава дълбока и стръмностенна потенциална яма, от която са в състояние да ме измъкнат само две неща, на които, впрочем, можех да разчитам с еднакво основание: Дядо Боже и Случайността.

Много добре съзнавах това.

И все пак фактът, че днес вие четете написаното тук, доказва, че една от горните две чудесии се намеси!

Дядо Боже? За него да не говорим. Още баба ми на времето си имаше функционално доказателство за несъществуването му: „Ако имаше господ, баби, отдавна да ме е чул!“.

Намеси се Нейно Величество Случайността!

„...Но шест или седем са в същност мозъчните ритми?...”

Това го произнесе транзисторът в ръцете на едно от момчетата, с които се разминах на улицата. Те отминаха и аз не чух колко са все пак – шест или седем – мозъчните ритми. Но че рамките (!) в странната картина на Гетов бяха точно седем, виж, това си го знаех много добре...

Така за първи път, и то благодарение на прищявката на гореупоменатата Нейно Величество Случайност свързах – съвсем механично наистина! – тези две седморки. Връзка, която впоследствие се оказа не чак толкова механична..

Често съм мислил след това за ролята на случайността и доколко тя все пак е случайна. И ми се струва, че малко пресилено наричаме случайна онази помощ, която обстоятелствата ни предлагат, когато тя ни е най-необходима, и че именно поради тази навременност ние ѝ лепваме етикета „случайна“. Защото, питам се, за нажежената от хилядите опипвания с варианти за решение задача, за бременната в деветия месец проблемна ситуация, една или две са онези намеси, които ще те доведат до проблясък за почти готовото вече решение? Не са една или две, много повече са. И те ще доведат до необходимото място, колкото и различни да са те, също както яйцето ще се разпука, за да се освободи пухкавата купчинка на заживялото вече пиленце, независимо къде точно по черупката ще зачука с пришпорената от самия ход на времето и живота човчица. Случайността идва към теб в множество варианти и форми, еднакво полезна, и въпросът е по-скоро в това, да я разпознаеш, да не я пропуснеш!... С това си отношение към случая не казвам нищо ново. В същите онези дни, когато настойчиво очаквах и дебнех случая, препрочитайки Леонардо Шаша, когото обожавам на места, срещнах и неговото мнение по този въпрос: „Елементите, които допринасят да се разкрият загадъчните или безпричинните престъпления, са откровеността³ на престъпниците, анонимният донос и случаят. И донякъде, само донякъде, прозорливостта на следователите“.

Пак в аспект „ролята на случайността“ не е без значение и следното. Ако на въпроса за професията ми отговоря „Научен работник“, ще бъде неточно, ако отговоря „Журналист“ – също. И то не защото съм нещо трето, а защото съм и двете в същност. Това екзотично съчетание беше, давам си сметка, великолепният катализатор, довел ме до откритието в края на краищата. Защото имах поглед върху последните резултати от кибернетичното моделиране на мозъчните процеси. (Това бе дори отделна глава в научно-популярната книга, върху която работех.) Така че

---

3. Така е и на хартията. Някои подобни поправам. Б. на Виктор from bezmonitor.com

съзнанието ми беше благодатна нива за смисъла на късия израз, произнесен от транзистора в ръцете на едно от момчетата, с които се разминах на улицата. И затова много по-странно би било в същност, ако, попаднало в нея, зърното не дадеше плод.

Седемте рамки и седемте мозъчни ритми... Дали пък именно тук не се крие „нещото“? Дали това възелче, ако успееш да развърже?

Трябваше да опитам. Отидох при Емилия и заговорихме за психическото състояние на Гетов през последните му дни.

– ...Отбягваше ме и мен, и всяка друга жена. Почти не излизаше от ателието. Правеше някакви йогистки упражнения и автотренинг (наричаше го раджа-йога), защото, за беда, духът можел да бъде жив само чрез тялото. Отделяше време за това, въпреки че винаги и категорично говореше срещу древния лозунг „Здрав дух в здраво тяло“.

...Здрав дух, викаше той, какво е това здрав дух? Здрав дух това е трезв разум. Трезви работи можеш да очакваш... «Как ще е кръгла земята бе, човек, ти луд ли си, ами хората нали ще изпадат от долната й страна!» – това можеш да очакваш от трезвия разум! Въпреки че и той вече не е чак тъй искрен в наши дни. Сега и той захитря. Сега и той, като всичко, се преоблече според модата и се напръска с дезодорантите на времето. Днес ще се изпъчи самодоволно и трезво пред теб и ще ти разясни, че науката, изкуството и изобщо вървенето напред е вече колективно дело, че мисленето днес е въоръжено с такива методики, методологии, технологии и какви ли не още «логии», че добрата стара интуиция си остава хубав спомен за доброто старо време. Че няма защо да се пренапрягаш сам, защото днес всичко става строго организирано и с желазна методичност и друг път няма. Всуе се хабиш по цели нощи, съспиваш се само... – ще заключи накрая Блаженият Трезв Разум.“

... Не можете да си представите с каква само злъч и презрение Си-меон говореше за това! И ставаше все по-затворен, все повече се вживяваше в ролята на изследовател-отшелник. Живееше в ателието си, но не по-различно от стилит – онези отшелници, дето живеят на върха на стълб! – с тази само разлика, че му носех храната и кафето, а не му ги издигах с кошница... Страхувах се за психиката му. Напоследък се задържах с часове, взрян в едно и също бяло празно платно. Това ме плашеше. Страхувах се от всеки следващ ден, предчувствах развързката... Опитвах се да го накарам отново да съзре жената в мен, жената, която е обичал, която го обича, която той – тъй сложният! – обичаше все още по свой си сложен начин, чувствавах го. Но не успях. Това ме измъчваше, не мога да ви предам колко страдах, но нищо не можех да

сторя. Започна да страни и от алкохола... Здрав беше физически, напълно и съвършено здрав! Но бягаше от физиката си...

Симеон Гетов вече се очертаваше за мен като човек, чиято хипертрофирана идея – стремеж към абсолютното – е концентрирала в областта на мисълта и духа цялата му жизнена енергия; трудно ми е да говоря и дори да си представя живота и нещата в такъв един колапсирал до точка дух, тъй както и Теорията на относителността стига до твърдението за съществуване на колапсирали до „черни дупки“ маси на звезди, без обаче да е в състояние да каже какви ли невъобразими неща се случват вътре...

Какво наистина е ставало в ума на Гетов? В мозъка му?

Мозъкът...

Е, човешкият мозък се състои от неврони. Те си взаимодействуват чрез електрични сигнали, или по-точно казано, чрез разпространяващи се по тях електрични потенциали. На тази база се извисява целият необозрим духовен свят на човека – като омара над огряно от лятното слънце зелено поле след дъжд. На основните психически състояния на мозъка съответствуват определени структури от неговите невронни вериги със свои собствени честоти на електрични трептения. При различните състояния на мозъка на здрав човек преобладават електрични трептения с честоти в съответни диапазони. По такъв начин се оказва, че в човешкия мозък съществуват още няколко вида мозъчни вълни и че на всяко психическо състояние на мозъка отговаря съответен мозъчен ритъм! Мозъчните ритми са шест и един седми има вероятно, но за който все още не се знае достатъчно.

Интересен е в случая така нареченият бета-ритъм, който доминира при напрегната умствена дейност, при успешна работа, при радост и чувство за приятност.

И двойно по-интересен става той поради много любопитната връзка между същия този бета-ритъм и... златното сечение!

Златното сечение (наречено така от Леонардо да Винчи, но го наричат още и златно отношение, божествена пропорция и др.), това е отношението 1,618 на две дължини една към друга. Казва се, че точката С дели АВ в златно отношение, когато отношението на цялата отсечка към по-голямата ѝ част е равно на отношението на по-голямата ѝ част към по-малката. Числената стойност на това отношение е 1,618. За един прозорец например казваме, че е построен в златно сечение (златен правоъгълник!), ако ширината му е един метър, а височината 1,618 метра (или с други дължини, но в същото това отношение 1,618). Че тази

пропорция е известна от дълбока древност е повече от ясно, защото е вписана в стотици и стотици архитектурни паметници и произведения на изкуството от всички времена. Партеонът, статуите на Фидий, гръцките вази, етруската керамика, древноегипетските храмове, живописата от Възраждането... Златното сечение може да бъде открито къде ли не! Че дори и в дигулките на Страдивариус! И винаги и навсякъде то е било свързано с... абсолютната красота и хармония, сочело се е като техен синоним! Основателно! То наистина (което е осъзнато също много отдавна) внушава впечатление за изживяване на красота, приятност, съгласуваност, съразмерност, хармоничност, привлекателност, пълнота, завършеност, спокойствие, уравновесеност и т. н., и т. н., и т. н.

Ето че след хилядолетно участие в материалната и духовната култура на човечеството, едва през миналия век златното сечение било атакувано от съвсем естествения въпрос: „Що за геометрична загадка си ти и кои са психофизиологичните основи на твоето магическо действие върху човека, о, отношение 1,618?!“.

Деветнадесетият век не можа, разбира се, да отговори на този въпрос. Не можа и първата половина на двадесетия. Но после отговорът дойде! Кой е той?

Ето: бета-вълната на мозъка. Диапазонът на тази вълна е от 14 до 35 херца. Пресмятам средното геометрично на тези две числа. Получавам 22,13. (Нека добре запомним това число – 22,13!) Радиоинженерите знаят защо се ориентирам именно към средното геометрично – то е характерен параметър при някои електронни генератори на електрични трептения. А ритмичните трептения на биоелектричните потенциали в кората на човешкия мозък позволяват да разглеждаме мозъка като генератор на електрични трептения!... Ако изследваме спектрограма на човешки мозък, в която активността на мозъка е дадена като функция на честотата на мозъчните ритми, ще видим, че активността зависи от честотата и че има много ясно изразен максимум! Тоест, че мозъчната активност е максимална при конкретна честота на мозъчните ритми. Коя е тази честота? При бета-ритъма тя е точно... 22.13! (Числото, което трябва да запомним!). Значи: мозъчната активност е максимална при бета-вълна от 22,13 херца! А бета-вълната беше характерна за приятно чувство! Значи? Значи човек изживява максимално приятно чувство при мозъчна бета-вълна с честота 22,13 херца!

Остава да съобща, че точката 22,13 дели амплитудата на бета-вълната точно в... златно сечение!

Не е ли вълнуващо (дори малко страшно)!?!

Тази верига: златно сечение – мозъчни бета-вълни – максимално приятно чувство!...

И съвпадането на точката на златното сечение с точката на максимално приятното чувство!...

Странно, невероятно, но е факт!

Това е тя, материалната връзка между психическото състояние на мозъка и златното сечение! Това е тя, демистифицираната мистика! Това е тя, психофизиологичната основа на психичното въздействие на златното сечение! И това е РЕЗОНАНСЪТ между – от една страна – максимума на бета-вълната на възприемащия мозък, максимум, делеящ в златно отношение амплитудата на честотите на бета-вълната, и от друга страна – златната пропорция, очертана от фасадата на сградата, в която си се загледал (или от християнския кръст – той също е в златно сечение!)...

Да, резонанс между едно златно сечение в неврофизиологичните основи на мозъка и едно златно сечение в геометрията на материалния свят край нас...

... Но защо ми беше всичко това?

Защото то се оказва ключът, с който вече мога да посегна към загадката със смъртта на Гетов и Кюмюрджиев!

Ето какво ще направя с този ключ.

Първо. По начина, по който намерих числото 1,618 за бета-ритъма на мозъка, пресмятам съответните числа и за останалите шест мозъчни ритми. Получавам шест числа. Поставям при тях и 1,618 (на мястото му!). Числата стават седем и аз ги записвам едно след друго.

Второ. Рамките на загадъчното платно на Гетов също бяха седем. Вземам линия и измервам широчините и височините на тези седем рамки, а след това пресмятам седемте отношения между размерите на всяка от тях. Получените числа подреждам едно след друго от най-външната рамка към най-вътрешната и ги записвам точно под записаните вече на същия лист седем числа. Получавам следното:

1,272 1,618 1,272 1,221 1,324 1,380 1,465 1,272 1,618 1,272 1,221
1,324 1,380 1,465

Двете редици от числа си приличат удивително, нали? Еднакви са! Това е.

Как е стигнал Гетов до пропорциите на своите седем рамки, не знам.

Но как убива неговата картина, това, струва ми се, вече зная!

По неизвестен за мен начин (интуицията на гения?!), Гетов е

налучкал горните седем числа и ги е материализирал в седемте си рамки. Внимателното възприемане на тези седем рамки в картината му чрез споменатия по-горе резонанс довежда всичките седем мозъчни ритъма до техните максимални стойности. Което в света на психиката се изразява чрез **ЕДНОВРЕМЕННО ИЗЖИВЯВАНЕ НА ВЪЗМОЖНИТЕ МАКСИМУМИ НА СЕДЕМТЕ ПСИХИЧЕСКИ СЪСТОЯНИЯ!** Едновременно изживяване на върховна наслада и пълно отчаяние, на болка и радост, на трескава творческа възбуда и безметежност на дълбокия сън и т. н. и т. н.; едновременно изживяване на полюсите на основните човешки психически състояния...

Това едновременно изживяване обаче се оказва непосилно за човешката физика. Цялата енергия на организма се поглъща от психиката и настъпва своеобразно блокиране на всички останали системи и функции на човешкото тяло, за което достатъчно убедително говори физическото състояние и на Гетов, и на Кюмюрджиев в минутите преди смъртта. Оптимизираното (по няколко параметъра) състояние на човешката психика нарушава хомеостазиса на целия човек като система. И тази разбалансирана система (с оптимизирана психика, но за сметка на тялото) се разрушава, както потъва кораб, чиито недобре закрепени товари се скупчват към единия борд.

(Всичко това според досегашните ни знания, разбира се – защото е възможно да има и неоткрити още мозъчни вълни, някои от които, в съответни режими, биха възстановявали нарушеното равновесие: едно плахо предположение от моя страна...)

Все ми е в ума и още нещо. Какво е възнамерявал да нарисува Гетов във вътрешната рамка? Гениалната му интуиция, логично е да се предположи, сигурно му е подсказвала как да балансира платното си. Убеден съм в това! А не е успял просто защото не му е останало време – готовата, но все още небалансирана част от цялото му попречва по най-безапелационния начин...

Някой твърдеше, че е невъзможно да напишеш стихотворение, в което да няма нищо друго освен поезия.

А то, излиза, че може, но не бива!

Защото, ето, Гетов нарисува картина, в която няма нищо друго освен хармония, и... тя го уби!

Струва си да се помисли какво се крие зад всичко това...

Ще завърша с два цитата. Единият е от Рабиндранат Тагор:

„Ум само от логика е като нож само с острие – той срязва ръката, която го държи.“

Другият цитат е от Албер Камю. Подчертан е в една от книгите, станала настолна за Гетов през последните му месеци:

„...в края на краищата нито една истина не важи, щом заради нея трябва да се изключват другите. Изолираната красота свършва в разкривена гримаса...“

И си мисля сега, оставяйки пишещата машина, дали пък оstriето на хладния ум в нашия век не изпревари вече твърде много стоплящата ласка на човешкото сърце? И дали вече не е време да се замислим върху възможностите за синхронизирането на разума и сърцето?

Може би...

Защото, ще повтора, ИЗОЛИРАНАТА КРАСОТА СВЪРШВА В РАЗКРИВЕНА ГРИМАСА...

КРАЙ

© 1983 Никола Кесаровски

Източник: <http://bezmonitor.com>
Сканиране, разпознаване и редакция: Виктор

Публикация:

Никола Кесаровски. ПЕТИЯТ ЗАКОН. 1983. Първо издание

Фантастични разкази и новели

Рецензенти: Любен Дилов, АГОП МЕЛКОНЯН

Редактор Елена Коларова

Художествен редактор Борис Бранков

Технически редактор Петър Балавесов

Коректор Асен Баръмов

Художник: Христо БРАЙКОВ. С илюстрации.

Българска. Изд. N882.

Биб. Фантастика, No.25.

Формат: 70×100/32. Печатни коли: 11. Тираж: 40 115. Страници: 178. Цена: 0,53 лв.

Държавно издателство „Отечество“, София

Печат: ДП „Димитър Найденов“, Велико Търново.

Съдържание:

В началото на пътя, Агоп МЕЛКОНЯН – с.5–6.

Алена капка кръв – с.7.;

Абсолютната хармония – с.27;

Петият закон – с.67.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1891>]